

ÅRSSKRIFT

2020

NØRREBRO LOKALHISTORISKE
FORENING OG ARKIV

Udgivet af:
**NØRREBRO LOKALHISTORISKE
FORENING OG ARKIV**

Nr. 34, februar 2021
ISSN: 1902-0422

Redaktion:
Foreningens bestyrelse.

Adresse:
Karsten Skytte Jensen
Balders Plads 4, 2. tv.
2200 København N.

Foreningens bestyrelse:

Formand:

Karsten Skytte Jensen
22 92 14 05

Næstformand:

John Dickov
29 46 28 24

Kasserer:

Ingrid Bøvith
20 70 52 08

Bestyrelsesmedlem:

Anders Lillelund

Bestyrelsesmedlem:

Josephine Grandlev Bonnevie

Suppleant:

Pernille Grouleff Poulsen

**Foreningen og arkivet kan træffes efter
aftale med formanden via e-mail:
info@noerrebrolokalhistorie.dk
eller tlf. 22 92 14 05.**

Undtagen i juli og august måned hvor vi
holder sommerferie.

E-mail:
info@noerrebrolokalhistorie.dk

Hjemmeside:
www.noerrebrolokalhistorie.dk

Forsidebillede:

Nørrebrogade ved Allersgade, januar
1969. Foto: Kurt Rasmussen.

Tryk:

Frydenberg A/S

Støttet af Kultur- og Fritidsudvalget

Årsberetning 2020

Vi måtte desværre aflyse vores ordinære generalforsamling den 17. marts 2020 på grund af Coronasituationen, og vi måtte også udsætte alle de andre planlagte arrangementer på ubestemt tid. Det lykkedes dog at afholde vores generalforsamling den 9. september. Forhåbentlig bliver forholdene snart sådan, at vi igen kan vende tilbage med vores aktiviteter.

På vores hjemmeside får vi løbende en del henvendelser med spørgsmål om Nørrebro's historie. De fleste spørgsmål kan vi besvare, men hvis vi ikke er i stand til det, henviser vi til f.eks. Københavns Museum eller Stadsarkivet.

I efteråret fik vi en henvendelse fra Biblioteket Blågården om et samarbejde om en turguide i kvarteret for elever i de lidt større skoleklasser med udgangspunkt fra Blågårds Plads. Tine Garsdal fra Biblioteket er tovholder, og vi har siden været på et par inspirationsture i kvarteret sammen med Jan Janssen fra vores forening.

Nørrebrokalender 2021 kom på gaden i begyndelsen af november. Den blev som sædvanlig solgt hos Steenberg Bog & idé, Nørrebrogade 163 og Nørrebro Bycenter, Irma på Tagensvej, Fodplejen i Hillerød-gade samt gennem vores forening.

I 2020 fik vi indlæst over 1000 skannede lokalhistoriske billeder fra Nørrebro i vores arkivdatabase, som der nu kan søges i via vores hjemmeside¹. Man kan søge på fx stednavne (Nørrebrogade, Dr. Louises Bro, osv.) eller på et eller flere af over 150 emneord (cykler, hestevogne, skilte, osv.). Det er desuden muligt at søge på tværs af alle de lokalhistoriske foreninger i Københavns Kommune via „Sammenslutningen af lokalhistoriske foreninger og arkiver i Københavns Kommune“, SLAK's hjemmeside².

Vores medlemstal er desværre lidt faldende, noget der også gælder en del andre foreninger i disse år. Men vi er taknemmelige for vores trofaste medlemmers støtte og håber, at der fremover vil komme en tilgang af nye medlemmer. Kontingenterne er jo en vigtig del af foreningens økonomi.

¹<https://noerrebrolokalhistorie.dk/arkivdatabasen>

²<http://slak.dk/soeg>

Forlystelser udenfor byporten: Den stærke Mands Hauge

Af Jan Janssen

Landsteder udenfor København

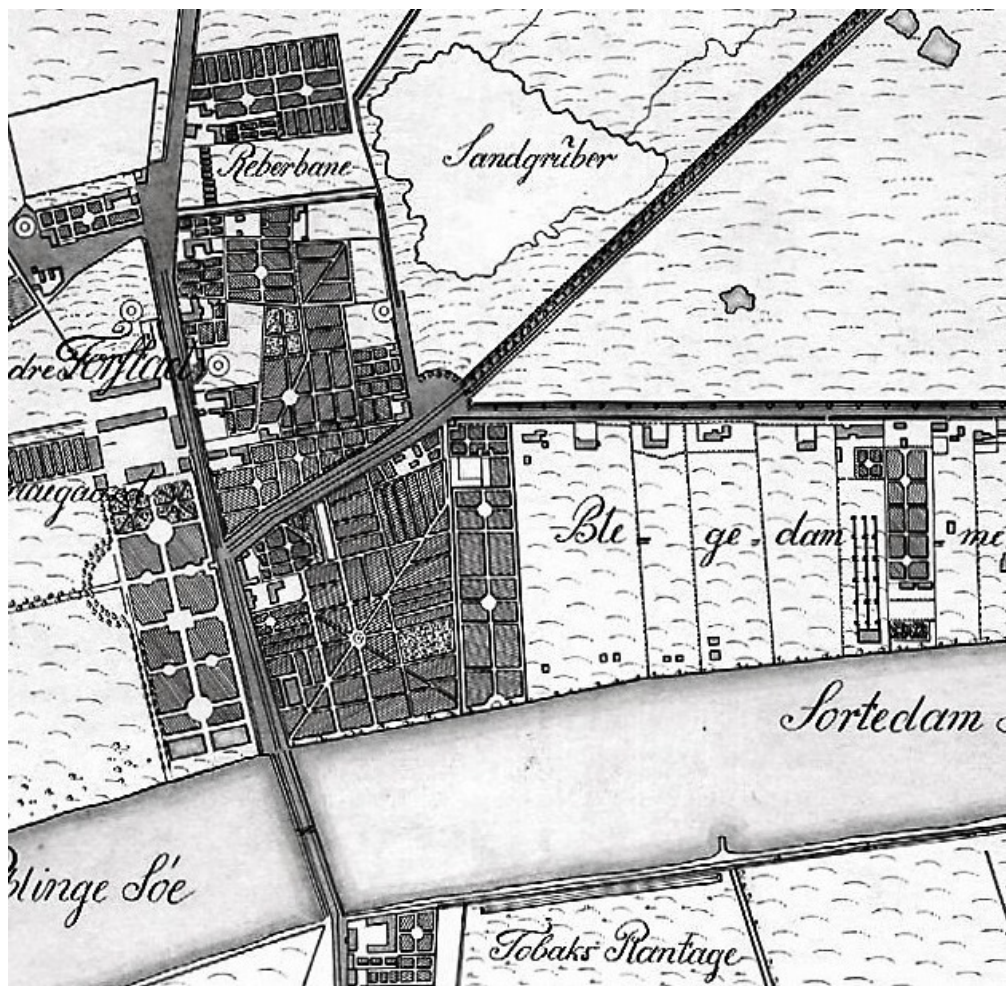
I 1600-tallet fraflyttede europæiske overklassefamilier om sommeren de fælt lugtende byer og slog sig ned i landlige omgivelser ikke for langt fra byportene indtil de om efteråret vendte tilbage til staden. Alle kender Christian IV's lysthus Rosenborg. Landsteder udenfor voldene var et fælles europæisk fænomen fra Italien i syd (villa suburbana) til Nederlandene i nord (een buiten, det er „en udenfor“). Ideen går helt tilbage til romertiden. Kong Frederik III's favorit og minister Christoffer Gabel købte i 1662 en strimmel jord på nordsiden af Sortedammen og med et veltrimmet parkanlæg og et fornemt lysthus nød han her sin pibetobak og naturen i den rene luft. Hans landsted blev som bekendt den senere Blågård, som Frederik IV's bror Carl erhvervede sig i 1707 og gjorde til et kæmpestort forlystelseanlæg med pavilloner, bassiner, volierer og alléer.

Få hundrede meter herfra dukkede omtrent på samme tid et lignende fænomen op, der i skikkelse af Klampenborgs Dyrehave har overlevet helt til i dag. Det drejer sig om folkelige søndagsudflugter til et naturområde udenom magistratens og kongens mange restriktioner om fritidsudfoldelser som dans, alkoholudskænkning eller opvisninger. Disse frizoner var ikke

beregnet til boliger eller produktion men udelukkende til dagsophold om sommeren. Bestemt til en mere eller mindre fattig almue fra det overbefolkede København, der selvfølgelig ikke havde råd til at bygge eller leje en adelig maison de plaisance eller éremitage. I det 19. århundrede blev det også almindeligt for mindre velhavende københavnere at „ligge på landet“, det vil sige overnatninger i kortere perioder hos landmænd i Københavns nærmeste omegn. Selvfølgelig mod betaling.

Første blegdam

Nørre- og Østerbros 24 blegdamme lå alle langs den kunstige Blegdamssøen, hvor byens vævere fik bleget deres lærreder i søens lave vand. Nr. 1 var den blegdam, der løb fra Fælledvej ned til søbredden nogenlunde følgende den senere Sankt Hansgade. Det var den første blegdam, som blev afvandet, opfyldt og beplantet. Adgang til den var dengang fra Fælledvejen. Denne lange parcel var 47,4 m bred og nede ved søen 36,6 m. Man regner med, at den nye private have befandt sig på den vestlige side af nuværende Sankt Hans Gade. På grunden fandtes en beboelsesejendom, enten muret eller mere sandsynlig af bindingsværk. På Sankt Hans Torv for enden af 1. Blegdam havde der i lang tid udfoldet sig et markedsmiljø omkring

Kort over Nørrebro, 1730.

malkning og salg af kreaturer fra Nørre Fælle og fra det 18. århundrede som holdeplads for hyrevogne, der i de lyse årstider transporterede Indre Bys beboere uden egen vogn eller hest til Dyrehaven og tilbage samme dag om aftenen inden Nørreport blev aflåst. Det vil sige, at torvet blev et livligt og muntert mødested

ganske anderledes end de regulerede og strengt kontrollerede torve indenfor voldene.

På denne tørlagte blegdam rejste sig fra o. 1700 en mindre og langt mere sparsom udgave af Blågården. I begyndelsen navnløs og ikke en del af borgmester

Hans Nansens Store Ravensborg lige ved siden af, der også havde bevaret et landligt præg. Forpagteren af denne lange grund var en anden af byens borgmestre, nemlig assessor ved Højesteret Bartholomæus Jensen. Dertil skal bemærkes, at det siden 1560 var muligt at krydse søen tørskoet på en dæmning i forlængelse af vejen fra Nørreport, den senere Peblingebroen, i dag Dronning Louises Bro. Det indebar, at det var ukompliceret for hver mand og kvinde at gå eller ride fra byen til det senere Nørrebro med hvad ærinde det skulle være. Nørrebro var ellers oprindelig navnet på den brolagte stenbro efter dæmningen, ikke navnet på den senere bydel.

Andre udenbys forlystelser

Sammenligner vi Nørrebro med Vesterbro og Østerbro, så blev Vesterbro efter Frederiksberg Slots og Slotshavens åbning for „anstændige“ mennesker en færdselsåre, der hele vejen forførte til pitstop og adspredelse. Danseopvisning, ølsmagning, forfriskninger og musikalsk underholdning, både med sang og instrumenter. Fra vokskabinet til schweizer konditori. Østerbro kunne slet ikke hamle op med Vesterbro. Selvom Strandvejen førte uf til fornemme landresidenser og Emiliekilden, blev der kun i meget ringe grad et tilsvarende fritidsmiljø på sommersøndage. Med en undtagelse. Det drejede sig om en populær sommerforlystelse, der lignede Den stærke Mands Hauge: De fattiges Dyrehave. Det bestod af en række telte og midlertidige skure langs stranden omkring Sibbernsvej på Østerbro: Jorden til-

hørte Ny Kalkbrænderi. Værtshusholdere fra Indre By holdt åbent fra omkring 1840, understøttet af et dansegulv, en gyng og en karrusel, hundredtyve år efter haven på Nørrebro. Nybyggeri og de kommunale myndigheder fik kvalt de sidste rester af herligheden omkring 1890.

Artister

Den stærke Mands Hauge baserede sig på optræden af artister i ordets oprindelige betydning. De har en lang europæisk historie. Artister hørte med legionærer, romaer og håndværkere på valsen til de mest mobile folk i Europa og befandt sig i bestandig opbrudsstemning. Det tyske sprog har „fahrendes Volk“ som betegnelse for dem. De var den spæde begyndelse til vor egen oplevelsesindustri. Kendetegnene var deres internationale oprindelse og en mindre jordbunden moral end ellers og deraf en lav status. De blev i lang tid regnet for at høre til de uærlige uden for stænderne, såsom skuespillere, rakkere og skarprettere. Disse folk skulle leve af deres artistiske, dvs. akrobatiske, teatraliske, musikalske og okkulte optræden. Vi bør huske, at før de moderne trykte og elektroniske medier og sportsskampe udgjorde denne artistiske form for folkelig underholdning med illusionsnumre, spillekortkunst, taskenspilleri, ækvilibrisme, dreserede dyr, tandudtrækning og klovnerier den vigtigste del af fritidskulturen, tit den eneste. Ofte kom artisterne fra fattige områder som Savoyen (savoyarddrenge), Tyrol (tyrolersangere) og Störungarn (tater, sinti og roma). Som i andre erhverv

gik artistfaget i arv og vi kender familier fra Holsten og kongeriget, der leverede mandlige og kvindelige udøvere af faget i flere generationer. Denne artisttype indgår markant i den europæiske kulturhistorie, i både billedkunst, litteratur og film. Hvad den sidste angår, skal vi blot tænke på Ingmar Bergman og Federico Fellini. Cabaret, revyer og cirkus var og er utænkelige uden artister.

Den stærke Mand eller L'incomparable Samson eller Herkules Harzmann

Johann Carl von Eckenberg (1684 Harzgerode — 1748 Luxembourg) stammede fra en saddelmagerslægt, men påstod, at kong Frederik IV havde givet ham en adelstitel og retten til at tilføje „von“ foran hans navn. Han fremsatte også påstande om en militær karriere i Tyskland, der indbragte ham løjtnantsrangen, men sikkert er det, at han gjorde sig først landskendt som akrobat og derefter tilsluttede sig omvandrende skuespillere og andre akrobater. Hans biografi følger en tradition af branchens typiske personcentrede og markskrigeriske promovring. At han søgte protektion og privilegier hos europæiske fyrster, var til gengæld ikke snobbisme men en både juridisk og økonomisk nødvendighed. På højden af sin karriere havde akrobaten von Eckenberg sin egen omvandrende artistgruppe kulminerende med omtrent 40 personer, herunder badutspringere, linedansere, rideakrobater, sangere og mester Jakel-skuespillere. Alene aflønningen og for-

plejningen af så mange personer forudsætter en ikke ringe kapitalinvestering. Eckenberg selv var direktør og med sine sensationelle kraftpræstationer var det ham, der tiltrak et talstærkt publikum. Syngespil, italienske ekstemporalkomedier med Harlekin som omdrejningspunkt og tyske Hans Wurst-komedier, dukketeater m.m. tjente først og fremmest principalens personlige berømmelse, der udstrakte sig over de fleste tysksprogede lande plus Sverige og Polen i de første årtier af 1700-tallet, først og fremmest takket være trykte pjecer og flyveblade på flere sprog. Ofte i pengenød lå han i konstant klammeri med myndigheder og måtte af og til leve af hestehandel og salg af en selvopfundne mirakelmedicin. I de sidste år måtte han kæmpe mod andre foretagere, der kopierede hans koncept. Vi springer den lange katalog af hans kraftnumre over og nævner blot et af dem som eksempel: som finale af hans faste program stod han i et træstillads og holdt en jernkæde med den ene hånd. I kæden hang en vægtskål, hvori der sad en trompeter på en hest, der spillede en melodi. Eckenberg holdt vægten oppe indtil trompeteren var færdig med sit stykke. I sin anden hånd havde han et vinglas, som han drak fra.

I 1720 kom vidt berejste von Eckenberg med sine talrige artister også til København og lejede et bræddeskur på Nytorv til stor bekymring hos de torvebønder, der ikke kunne parkere deres vogne ordentligt. Også den kongeligt privilegerede teaterdirektør, marketender og vinhand-

Eckenbergs kunster (samtidigt billede).

ler Etienne Capion klagede og fik politimesteren til at forbyde konkurrentens optræden indenfor voldene. Eckenberg var klog, gik i kompagni med Capion, men det holdt ikke og efter at han hurtigt forlod Danmark kom han tilbage og optrådte på Capions teater i Lille Grønnegade. Dog kun i tre uger. Imens købte han borgmester Jensens have på Nørrebro med pantebreve. Udenfor byen havde han fred for Capion, politiet og magistraten. Troede han. Han udgav et illustreret skrift, der skulle bevise hans seriøsitet. Han ville ikke anses som en tarvelig markskri-

ger. Myndighederne forsøgte igen at bringe denne ukontrollerede udenbys optræden med udskænkning og spil på helledage til ophør ved at angribe Eckenbergs moralske vandel, herunder brud på ægteskabsløfte. To rådstuebetjente mødte op i haven for at stoppe tjenestefolkene og de unge menneskers „Liderlighed og Ulykkers Tildragelse“. Eckenberg påberåbte sig sit teaterprivilegium, men da han havde genansat Capions fyrede skuespillere og hans kreditværdighed derudover var mere end tvivlsom, forlod han i 1722 med sine folk København og rejste til Berlin, hvor hans succes med alderen langsomt aftog i de kommende to årtier, men dog med egen central teaterbygning. Haven i København var pantsat og på den sidste af tre auktioner blev den i 1723 købt af den tyske kok og traktør Johann Kühn fra Færgestræde. Traktørhaven bevarede sit navn i et par generationer. Så sent som i 1755, da den franske kammertjener Jean Maréchal overtog den med sin dygtige kogekone og hustru Marie Cobby. Uden akrobater, men med et udsøgt køkken.

Hovedkilde: Oluf Nielsen: Kjøbenhavn paa Holbergs Tid. Kap. IV. S. 247 ff. (1884).

Nørrebro Bospisningsforening

Af Uwe Brodersen

Koleraepidemien var der ikke grund til at tage alvorlig, sagde politikerne. Men de kom på andre tanker. Hvordan så Nørrebro ud dengang i 1853? Ja, der var ikke så mange. Man havde „Det Gamle Testamente“ og „Billigheden“. Der var masser af beværtninger. Stefans kirken er bygget, hvor Nykro lå. Nøden var stor på Nørrebro. På et møde på Blegdamsskolen blev man enige om, at oprette Bospisningsforeningen. Jomfru Olsen fra Solitudevej leverede maden. De kongelige bidrog også til foreningen. Og så var man klar over, at mange „bortødslede deres penge på de talrige beværtninger“ på Nørrebro. Til et velgørehedsarrangement havde man fået forfatteren Herman Bang til at komme.

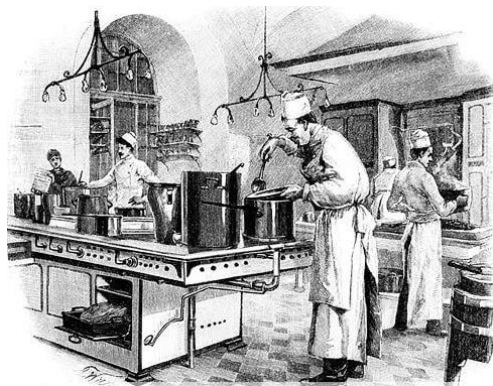
Det var ikke grund til at tage det alvorligt

Det var en frygtelig koleraepidemi, der huserede dengang i 1853. Den 11. juni havde man modtaget det første tilfælde med sindsro. Politikerne mente dengang, at det ikke kunne få katastrofale følger for København. Det var et sundt opholdssted. Der var ikke grund til at tage det alvorligt. Men ufatteligt var det, at man kunne sige, at København var et sundt sted at opholde sig. Der var godt nok et tilfælde i Dragør i 1848, og i Bandholm og Korsør i 1850.

Gaderne blev fejtet to gange om ugen. Men rendestenen flød med al slags affald, blod fra slagterier og meget mere. Og så var der lige lugten. Mange boliger var direkte usunde at opholde sig i.

Udendørs-arbejdende var mest udsatte

I et enkelt hus var der 52 syge og de 42 døde. I Adelgade døde der 331. Mest udsatte var dem, der arbejdede udendørs. Det var

Nørrebro Bospisningsforening.

murere, rebslagere, tømrere, stenhuggere, vognmandskuske og lignende.

Fattigvæsnet kunne ikke klare problemet alene. Kongen gav af egen lomme 200 fattige et middagsmåltid. På Christianshavn var man hurtigst til at oprette en forening til bospisning af fattige.

Ubeboelige huse blev revet ned

Københavns læger sluttede sig sammen i en forening, og de sørgede for, at de vær-

ste huse blev revet ned. Beboerne blev flyttet ud i teltlejre på Fælled. Og senere fik 250 familier en bolig ude i Lægeforeningens boliger ude på Østerfælled.

Nørrebro og Østerbros Bospisningsforening skulle dannes. Man ville hjælpe med uddeling af klædningsstykker og mad til de familier, der blev berørt af koleraepidemien.

Dengang — 7–8.000 mennesker på Østerbro og Nørrebro

Dengang i 1853 boede der kun 7–8.000 mennesker på Østerbro og Nørrebro. Husene var dengang endnu kun på én etage af bindingsværk. Og Nørrebro blev regnet fra Nørreport til Utterslev.

Mellem Farimagsgade til Sortedamssøen lå en gruppe huse deriblandt traktør- og sangerindestedet „Tre Hjerter“ samt tømmerhandler Kellermanns store ejendom. Ved Øster Farimagsgade fandtes nogle stubmøller samt ejendommen Rørholm.

Ved Vester Farimagsgade var der nogle boliger i gartnerierne, J.P. Lunds Jernstøberi og Deichmanns Chokoladefabrik.

Ikke så mange dengang

Uden for søerne var Nørrebrogade og Fælledvej de folkerigeste gader. Nørrebrogade var på den venstre side bebygget til Assistens Kirkegård. Ved siden af Stenhuggerhuset lå Statens Stenoplæg, et stenhuggerværksted og gartneri tilhørende gartner P. Hansen.

Husrækken fra Blågårdsvej til „Gyden“ (Nørrebrostræde) udgjordes af Blågårds bygningskompleks.

Af disse blev den største del ejet af justitsråd Wroblewski. På hjørnet af Fælledvej var det en ejendom tilhørende distriktslæge Hahn. Begge disse to var med til at stifte Bospisningsforeningen.

„Det Gamle Testamente“ og „Billigheden“

På den østre side var der bebygget lidt længere ud. Imellem søerne, Blågårdsvej og Fælledvej var der kun få huse. Den østre side var optaget af apoteket og Store Ravnsborg.

Ja, vi skal da ikke glemme et par kendte traktørsteder. Studenter og officerer kom på „Det Gamle Testamente“, der lå på Jødevejen (Møllegade).

Ved Barkmøllegade (Guldbergsgade) lå nogle få huse, bl.a. „Billigheden“, den jævne borgerstands traktørsted. Og så var det lige professor Høegh Guldbergs hus.

Her lå også et gartneri, der strakte sig helt til Barkmøllevej (Guldbergsgade) og Lygtevejen. Sådan hed strækningen fra Nørrebros Runddel ud til Lygtekroen. Jagtvejen var kun lidt bebygget. I dag kalder vi kvarteret for Ydre Nørrebro, men her var det også kun lidt bebygget.

Ved Blegdamsvejen lå huse i blegdamene. Af større ejendomme kan nævnes

Manchesterfabrikken ved Sortedamssøen. Blågårdsvej havde de fleste af sine huse på siden mod søerne. Her lå også den Ulrichske Stiftelse (nedrevet 1902). Størstedelen af den anden side af gaden var optaget af jernstøber Heegaards værksteder. Blågårds Korsvej (Korsgade) havde en halv snes huse, Blågårds Bredgade (Smedegade) havde fem huse, Tømrergade havde to huse og Murergade havde tre huse.

Fattigforstander og postmester

Ejeren af Lygtevej 8 (Nørrebrogade 163), hvor Bog & idé i dag ligger, hed dengang Ottesen. Han var urtekræmmer og medstifter af Bospisningsforeningen. Han var både kvarterets fattigforstander og postmester. Butiksdrengen fungerede som postbud. Her lå også nogle traktørsteder. Vi skal nævne Svanen og Nykro. Og den sidste lå der, hvor Stefans Kirken i dag ligger. Der var tre lystgårde herude. Der var Ventegodt, brændevinsbrænder Aller's lystgård ved den nuværende Odinsgade og brændevinsbrænder Meyers lystgård ved den nuværende Jægersborggade. Der var også et par småhuse herude. Uden for de nævnte gader fandtes der kun nogle få betydende gader. Det var Parcelvejen, der gik forbi kaptajn Bagerts lystgård, Solitude, samt Sandgravervej, der fortsatte hvor Jødevej sluttede og gik hen til sandgravene.

Ja, så skal kaptajn Meinungs gård Vilhelmines Lyst lige nævnes. Og Østerbros befolkning var dengang meget mindre end Nørrebros.

Nøden var stor på Nørrebro

Var de to forstæder således små i forhold til den nuværende størrelse, så var nøden dog særlig på Nørrebro stor. De fleste af beboerne var småkårsfolk, småhåndværkere og arbejdere. De havde valgt deres bolig her, dels fordi, at det var billigere end inden i byen, og dels fordi de havde deres beskæftigelse i de industrielle virksomheder eller i gartnerierne herude. Det var derfor påtrængende, at de fik hjælp.

I erkendelse heraf besluttede nogle af Nørre- og Østerbros mest kendte mænd at træde sammen og danne en bospisningsforening i lighed med den, der var stiftet på Christianshavn.

Møde på Blegdamsskolen

Man lavede et opråb til den 7. juli, der blev optaget i Adresseavisen og Flyveposten. Desuden sendtes opråbet til beboerne i de to forstæder. Et møde blev derefter afholdt på Blegdamsskolen.

Det var et stort fremmøde. Og allerede fra starten var der indsamlet 228 Rdlr. Blandt de aktive var fabrikant Heegaard og justitsråd Wroblewski. Hvis man ville have hjælp skulle man henvende sig til distrikternes fattigforstandere.

Jomfru Olsen leverede maden

Den 19. juli 1853 startede bospisningen. 100 familier fik den dag tildelt 250 portioner mad. De fik løfte om hver dag fremover, at måtte afhente samme antal portioner. Maden blev leveret af Jomfru Olsen,

indehaver af et spisekvarter på Solitudevej. Maden bestod af $\frac{3}{4}$ pot Byggryns- eller Risengrød samt 6 lod kød. Jomfru Olsen modtog af bespisningsforeningen $7\frac{1}{2}$ skilling for hver portion. Den 20. august blev der uddelt 500 portioner til 250 familier. Der kom masser af pengebidrag til foreningen. Lægeforeningen og regeringen bidrog også. Bespisningen varede foreløbig til den 18. september. Epidemien var nærmest ophørt. Erhvervslivet var igen i gang sådan nogenlunde.

Foreningen skulle fortsætte

På et bestyrelsesmøde den 19. september diskuterede man om foreningen skulle fortsætte. Man diskuterede om den skulle være en fast institution. Nu var det sådan at foreningen på daværende tidspunkt havde en kassebeholdning på 1.467 Rigsdaler. Efter en meget lang diskussion blev resultat med stemmerne 22 mod 7, at man fortsatte. Foreningens første love blev vedtaget i 1857. Siden er de blevet ændret i 1887, 1895 og 1901. Princippet var at hjælpen skulle ydes de familier, der gerne ville hjælpe sig selv, men på grund af uheldige omstændigheder, sygdom og alder, mange børn, uforskyldt arbejdsløshed og lignende ikke var i stand til dette.

Nørrebro Bespisningsforening blev ikke overflødiggjort ved stiftelsen af „Samaritan“, om end at denne forening gav mad til alle sultne, som ønskede mad. De to foreninger supplerede hinanden på bedste måde. Mange følte stadig skam ved at henvende sig. Man ville hellere henvende

sig til Bespisningsforeningen, hvor maden kunne afhentes af en af børnene.

Man holdt også til i Gartnergade

Bespisningsforeningen lavede også undersøgelser om rigtigheden af de oplysninger, som man havde fået. Hjælpen blev som regel tilbudt i hjemmet for at styrke sammenholdet. Kun undtagelsesvis uddelte man spisebiller til et spisehus. Også Københavns Understøttelsesfond fungerede næsten på samme måde. Bestræbelserne var at holde familierne oven vande i de strenge tider. Uddelingen af maden foregik senere fra et lokale i Gartnergade, hvor Frelsens Hær velvilligt havde stillet lokaler til rådighed. I mange år lånte man lokaler tilhørende Københavns Sporvejs-selskab i Gartnergade. I tidsrummet 1853 til 1881 havde foreningen tillige lokaler på Østerbro.

Stabile madleverandører

Man har i begyndelsen kun skiftet madleverandør få gange. Jomfru Olsen fra Solitudevej leverede maden indtil 1858. Derefter overtog Fru Thelle, økonoma ved Stadens Arresthus. Hun leverede indtil 1861 og så igen fra 1866 til 1887. I tidsrummet 1861–66 havde Nørrebro Dampkøkken leveret maden. Fra 1887 blev maden leveret af restauratør E.A. Olsen. Den bestod af skiftevis af ærter og flæsk, suppe med ris og kød samt hvidkålssuppe med flæsk. Hver portion formad $\frac{3}{4}$ pot og eftermaden enten 17 „kvint“ skært flæsk eller 20 „kvint“ skært kød.

De kongelige bidrog også

Der blev i alt i løbet af de første 50 år uddelt mad for 228.505,27 kr. Desuden blev der uddelt 3.562 spisebilletter og 167 kulkort samt en del urtekræmmervarer og uldvarer (navnlig i Kolera-tiden).

Det var navnlig håndværkere, arbejdsmænd, enker og andre enlig stillede kvinder, der modtog hjælp.

I mange år fik foreningen bidrag fra Hans Majestæt Kongen og de Kongelige Højheder, Kronprinsen og Kronprinsessen. Hovedstadens Presse har også bidraget.

Man bortødslede pengene på de talrige beværtninger

Foreningen oplyser, at det ikke kan undgås, at der også var givet penge til dem der, „bortødslede pengene på de talrige Beværtninger“.

Foreningen tænkte på konen og børnene. En stor del af modtagerne var enker eller kvinder med og uden børn, der manglede en forsørger.

Manufakturhandleren havde fremskaffet Herman Bang

Mange erhvervsdrivende har i tidens løb medvirket til foreningens succes. Dette er en beretning fra omkring 1906 eller 1907. Manufakturhandler C. Heilbuth, Nørrebrogade 27 var blevet medlem af bestyrelsen i Nørrebro Bospisningsforening. Og han skulle sørge for aftenunderholdning.

Det var ret almindelig for at skaffe penge til foreningen.

Måske skal vi lige tilføje at Heilbuth solgte sin butik til katolikkerne et par år efter, hvor de byggede en kirke på stedet.

Bospisningsforeningen havde formået at få forfatteren Herman Bang til at komme og holde et foredrag om Tyskland. Den yngste lærling blev sendt ud med en vogn for at afhente forfatteren. Han havde medbragt en flaske champagne, som var det, Herman Bang altid drak, når han skulle „i Ilden“.

Men det afslog han og forklarede, at velgørenhedsforeninger skulle ikke have udgifter, så han medbragte selv sin champagne. Og man glemte ikke lige hans optræden med det samme. Han kom ind på scenen, hvor der kun stod et lille bord og en stol. Han satte sig på stolen, sagde intet, tog sin hat og lagde den og sin stok på bordet. Så sad han og stirrede i fem minutter, mens der var fuldstændig stille. Så pludselig begyndte han at tale. Og han var en glimrende foredragsholder.

Mon ikke også Heilbuth fik skaffet nogle penge til Nørrebro Bospisningsforening den aften?

Kilder:

Litteratur Nørrebro, www.dengang.dk/?s=Litteratur+Nørrebro

A. Petersen: Nørrebros Bospisningsforening 1853-1903

Fra åndssvageanstalt og hospital til jobcenter og børnehus

Af Poul-Erik Pløhn

Døvstumme, tyfusramte, hjertepatienter, psykisk syge, socialt udsatte og ganske almindeligt jobsøgende er blandt de mange forskellige mennesker, der gennem tiderne har haft deres gang i Baldersgade 24. Læs den omskiftelige historie bag bygningerne på det tidligere Balders Hospital, der snart skal laves til nyt og moderne børnehus.

‘KIØBENHAVNS KOMMUNE 1902’ er inskriptionen på den pompøse bygning i Baldersgade 24. Huset er nu, sammen med de to sidevillaer, noget ældre, nemlig fra 1881.

De Kellerske Anstalter var byherre til ejendommen, der skulle bruges til skole og bolig for åndssvage og døvstumme. Det var en af tidens dygtige arkitekter,

Vilhelm Klein, der tegnede den store ejendom.

De Kellerske Anstalter var Danmarks største anstalt for åndssvage. Den blev oprettet i 1865 og nedlagt i 1990.

De Kellerske Anstalter blev opbygget af teologen og døvepædagogen Johan Keller. Han havde i 1850'erne arbejdet med døv-

Da bygningen stadig var Balders Hospital, præcist årstal ukendt. Foto af Stender, Det Kgl. Bibliotek.

stumme på en privatdøveskole, som i 1865 blev udvidet med en skole for åndssvage i en baggård i Store Kongensgade.

I 1874 flyttede Johan Keller sine aktiviteter til Nørrebro. Han oprettede anstalter i Baggesensgade, Meinungsgade, Bangertsgade og på Nørrebros Runddel og i 1881 altså også i Baldersgade 24.

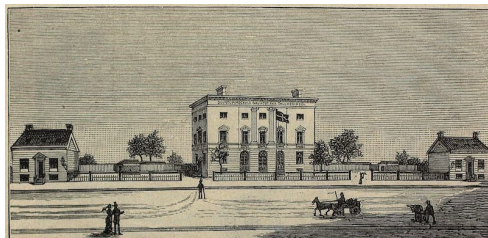
Da Johan Keller døde i 1884, overtog sønnen, læge Christian Keller, ledelsen af anstalterne, og han kæmpede som sin far for, at åndssvage fik en tålelig tilværelse og udviklede sig gennem undervisning og arbejdsopgaver.

Christian Keller fik i slutningen af 1800-tallet staten til at støtte De Kellerske Anstalter, og det betød, at man kunne samle aktiviteterne i en stor anstalt i Jylland – i Brejning mellem Vejle og Fredericia.

70 år som hospital

I 1902 overtog Københavns Kommune bygningerne i Baldersgade 24 og indrettede dem til Baldersgades Hospital. Det var det første hospital på Ydre Nørrebro, var indrettet med 76 sengepladser og blev taget i brug 1. januar 1903. Seks år senere, i 1909, blev navnet ændret til Balders Hospital.

Hospitalet blev oprettet, da behovet for hospitalssenge voksede stærkt i takt med Københavns store befolkningstilvækst. Det fik også en særlig opgave over for lokalområdets fattigste patienter.

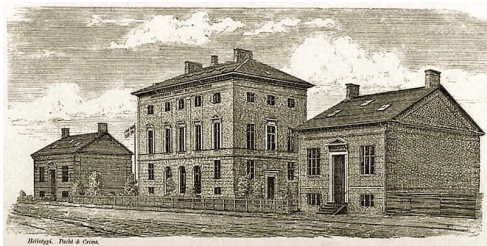
Kellers Anstalt i Baldersgade. Tegning fra Det Kgl. Bibliotek.

Det var hensigten, at hospitalet skulle aflaste i første omgang Kommunehospitalet samt bruges til rekonvalescenter og lettere sygdomstilfælde – men indtil 1934 var det patienter med både akutte og kroniske medicinske sygdomme, der var indlagt.

Dette skyldtes først og fremmest overlæge Holger Jacobæus. Han kom til at præge hospitalet i de første 30 år og gjorde det til et velanskrevet hospital.

Jacobæus var en læge, der satte patienten i centrum, og han omskabte Balders Hospital til et sygehus for mennesker med kroniske sygdomme som hjertefejl og kræft. Han forstod at give den nødvendige pleje og lindring og vidste, hvor svært det var for et lille hjem at have et familiemedlem indlagt.

Den ihærdige overlæge forskede i behandling af smerte og søgte at yde hjælp på bedste måde, særlig ved at anvende morfin på en ny måde som intravenøs indsprøjtning – en metode, som han anvendte med stort held.

Balders Hospital. Præcise årstal ukendt.
Tegning fra Det Kgl. Bibliotek.

Psykiatri og kønssygdomme

Ved Holger Jacobæus' død i 1934 måtte Balders Hospital opgive sin status som selvstændigt sygehus.

Hospitalet blev nu gjort til aflastningssted for Kommunehospitalets psykiatriske afdeling – den berømte, og berygtede, 6. afdeling.

I slutningen af besættelsen blev hospitalet taget af tyskerne og omdøbt til 'Krankenhaus Baldersgade'. Det blev brugt til tyske flygtninge – omkring 140 var indlagt med epidemiske sygdomme som tyfus, og mange med kønssygdomme.

Fra 1946 blev det brugt som filial af Rudolph Berghs Hospital, der behandlede patienter med kønssygdomme. Fra december 1961 blev hospitalet udelukkende brugt til medicinske plejepatienter.

Da Hvidovre Hospital åbnede i 1974, blev Balders Hospital nedlagt og patienterne overflyttet til en midlertidig pleje- og genoptræningsafdeling på dette hospital.

Fra omkring 1980 brugte Københavns Kommune bygningerne til socialcenter for Ydre Nørrebro.

Indtil 2000 rummede det tidligere hospital også et ambulatorium for kønssygdomme og for stofmisbrugere.

Senest har der været et Jobcenter, som i 2019 lukkede for at flytte til Valby.

Lige nu står de gamle hospitalsbygninger tomme, men snart får de nyt liv, idet Københavns Kommune vil omdanne stedet til en daginstitution, der gerne skulle stå klar i 2022.

En af „Mit Nørrebro“'s historieskribenter Poul-Erik Pløhn har levet hele sit liv på Nørrebro. Vi har fået lov til at bringe hans artikel¹ om det gamle Balders Hospital.

¹<https://mitnorrebro.dk/fra-aandssvageanstalt-og-hospital-til-jobcenter-og-boernehushus/>

Bygningen i september 2020. Foto: Poul-Erik Pløhn.

Butiksfacader på Nørrebro

Anna Larsens Hjemmebageri Udsalg i Birkegade 6. Postkortfoto fra omkring 1910.

Ægirsgade 23, "Amagerforretningen" ved Emil Behrent. Postkort sendt i 1920.

Rasmus Larsens Fedevareforretning, Fælledvej 23.

Guldsmed Jakob Skaarup, Griffenfeldtsgade 4, 1937.

Nodals drengetøj, Nørrebrogade 245. Billedets årstal er ukendt, men butikken åbnede 30. august 1937. Blev kendt i 60'erne for deres billige cowboybukser. Disse var 2. sortering med defekt syning eller med små huller i stoffet, der blev lappet med små stofblomster.